Indian Journal of Research PARIPEX

Research Paper Social Science

अकोला व वाषिम जिल्ह्यातील खाजगी रुग्णालयाच्या व्यवस्थापणाचे अध्ययन.

(Akola V Vasheem Jeelhyatil Khajage Rulayachya Vyasthpalache Adhyayan.)

Dr. Tulshidas G. Mirge Asst. Prof., Shree Swami Samarth, Shree Hari Nagar, Jatharpeth, Akola (MS) 444005.

ABSTRACT

खाजगी रुग्णालया मार्फत पुरविण्यात येणा–या सेवांचे व्यवस्थापन ही संकल्पना गेल्या 4–5 वर्शात भारतात झपाटयाने वाढत चालली आहे. रुग्णालय सेवांचे व्यवस्थापन ही संकल्पना रुग्णालयामधील दैनंदिन ते वार्शिक अषा कर्मचारी, वस्तू, वास्तू आणि आर्थिक नियोजनाच्या व्यवस्थापनाषी संबंधीत आहे. वैद्यकीय व्यवसायामध्ये विषेशीकरण ाचे प्रस्थ वाढत गेले तस–तसे डॉक्टरांवरील अवैद्यकीय कामाचा ताण कमी करणे आवष्यक ठरत गेले त्यातूनच रुग्णालय सेवांचे व्यवस्थापन ही संकल्पना मोठया प्रमाण ाात कार्यरत झाली आहे.रुग्णालय व्यवस्थापनाचा हेतू कमीत–कमी खर्चात जास्तीत–जास्त सुविधा तातडीने उपलब्ध करुन कषा देता येतील यांच्याषी संबंधीत आहे. प्रगत तंत्रज्ञानाच्या उपकरणांपासून, वस्तूपासून ते रोजच्या सर्वसामान्य वस्तूंच्या उपब्धतेचे व्यवस्थापन, इमारत देखभाल व्यवस्थापन, रुग्णालय इन्फेक्षन व्यवस्थापन, कर आणि कामगार कायदा व्यवस्थापन, अर्थकारणाचे व्यवस्थापन, रोजचे बिलिंग खर्च यांचे व्यवस्थापन, स्टोअर आणि खरेदी व्यवस्थापन, रोगी आणि रोग्यांचे नातलग यांच्या सुविधांचे व्यवस्थापन, 24 तासांची तातडीची सेवा यांचे आणीबाणीच्या पातळीवरील व्यवस्थापन इत्यादीचा समावेष या रुग्णालय व्यवस्थापन संकल्पनेत होतो.
मुख्य षब्द– रुग्णालय,व्यवस्थापन , रोगी, सामग्री, टाकाऊ वस्तु,

KEYWORDS रुग्णालय,व्यवस्थापन , रोगी, सामग्री, टाकाऊ वस्तु

प्रस्तावना :
रुग्णालयामधील व्यवस्थापन ही आता एक स्वतंत्र विद्याषाखा म्हणून विकसित झाली आहे. रुग्णालय व्यवस्थापन क्षेत्रातील तज्ज्ञांना आता डॉक्टरांच्या इतक ेच महत्व प्राप्त झाले आहे. वाढत्या व्यापामुळे रुग्णालय व्यवस्थापनाच्या क्षेत्रात वैद्यकीय आणि अवैद्यकीय असे दोन भाग पडले आहेत. यातील वैद्यकीय भाग निश्णात डॉक्टरांकडे जातो. मात्र जस–जसे वैद्यकीय व्यवसायामध्ये विषेशीकरण ाचे प्रस्थ वाढत गेले तस–तसे डॉक्टरांवरील अवैद्यकीय कामाचा ताण कमी करणे आवष्यक ठरत गेले त्यातूनच रुग्णालय व्यवस्थापन ही संकल्पना मोठया प्रमाणात कार्यरत झाली आहे.

रुग्णालय व्यवस्थापनाचा हेतू कमीत–कमी खर्चात जास्तीत–जास्त सुविधा तातडीने उपलब्ध करुन कषा देता येतील यांच्याषी संबंधीत आहे. प्रगत तंत्रज्ञानाच्या उपकरण ांपासून, वस्तूपासून ते रोजच्या सर्वसामान्य वस्तूंच्या उपब्धतेचे व्यवस्थापन, इमारत देखभाल व्यवस्थापन, रुग्णालय इन्फेक्षन व्यवस्थापन, कर आणि कामगार कायदा व्यवस्थापन, अर्थकारणाचे व्यवस्थापन, रोजचे बिलिंग खर्च यांचे व्यवस्थापन, स्टोअर आणि खरेदी व्यवस्थापन, रोगी आणि रोग्यांचे नातलग यांच्या सुविधांचे व्यवस्थापन, 24 तासांची तातडीची सेवा यांचे आणीबाणीच्या पातळीवरील व्यवस्थापन इत्यादीचा समावेष या रुग्णालय व्यवस्थापन संकल्पनेत होतो.

कालचक्रातील परिवर्तनासोबतच आपल्या धारणा आणि संकल्पना बदलत जातात. काल. पर्यंत आम्हाला रुग्णालय म्हणजे गोर–गरीब रोग्यांना औशध आणि निवारा देणारे ६ र्माार्थ सहायता केंद्र वाटायचे. आज आम्ही बघतो की, या धर्मार्थ सहायता केंद्र वाटण ाऱ्या रुग्णालयाचे स्वरुप पार पालटलेले आहे. आज रुग्णालय रोग्यांच्या निदान आणि उपचाराचे, षिक्षा, प्रषिक्षण आणि संषोधनाचे, स्वास्थ सेवा सुविधांना उत्तेजन देण्याचे आणि काही प्रमाणात जिवसमाज ;इपव ेवबपंसद्ध संषोधनाला मदत देण्याचे ठिकाण झाले आहे. विष्व स्वास्थ संघटनेच्या दस्ताऐवजांनी रुग्णालयाच्या संकल्पनेवर प्रकाष टाकला आहे. या दस्ताऐवजांप्रमाणे, “रुग्णालये, सामाजिक आणि वैद्यकीय संघटनेचा अविभाज्य घटक आहे, ज्याचे कार्य समाजाला रोग निवारक आणि रोग प्रतिबंधात्मक या दोन्ही प्रकारच्या स्वास्थ सेवा प्रदान करणे हे आहे, आणि बाहयरुग्ण सेवा यांच्या हद्दीत असलेल्या घरा–घरांपर्यंत पोचविणे, तसेच जिवसमाज संषोधनासाठी स्वास्थ कर्मचाऱ्यांना प्रषिक्षण प्रदान करणे हे आहे.”

वैद्यकीय क्षेत्रांच रुग्णालय हेच कार्यक्षेत्र असतं. कोणत्याही परिस्थितीत हे कार्यक्षेत्र सुरक्षित मार्गक्रमण करत राहावं यासाठी रुग्णालय व्यवस्थापन उपयुक्त ठरतं. व्यवस्थापनचं एक निराळं अंग आहे. यात रुग्णालयाच्या इमारतीच्या देखभालीपासून ते स्टोअर आणि खरेदी व्यवस्थापन, रोगी आणि रोग्यांच्या नातलंगाच्या सुविधांचं व्यवस्थापन, तातडीची सेवा, आणीबाणीच्या पातळीवरील व्यवस्थापनाचा समावेष या संकल्पनेत होतो.

रुग्णालय व्यवस्थापनाचे महत्व :
वर्तमाण काळात अजुनही अनेक लोकांना असे वाटते कि रुग्णालयाचे व्यवस्थापन व्यावसायिक दृश्टया षक्य नाही. त्यांच्या मते डॉक्टर स्वताच ही जबाबदारी पार पाडण्यास समर्थ आहे. परंतु प्रगत तंत्रज्ञानाच्या या क्षेत्रात डॉक्टरांना लागणारी औशधी व इतर उपकरणे यामध्ये नवनवीन बदल होत आहे. लोकांचे उत्पन्न वाढल्यामुळे त्यांना रुग्णालयातून चांगली सेवा अपेक्षित आहे. हया सर्व अपेक्षांचे ओझे डॉक्टर स्वता पेलू षकत नाही. व्यावसायिक व्यवस्थापकाकडे रुग्णालय व्यवस्थापनाची जबाबदारी सोपविल यास डॉक्टर आपले पूर्ण लक्ष रोग्यांवर केंद्रित करु षकतो. खालील मुद्यांच्या आधारे रुग्णालय व्यवस्थापनाचे महत्व सांगता येईल.

1 संपुर्ण गुणवत्ता व्यवस्थापन :
आज किंवा उद्या, उषिरा किंवा लवकर, व्यक्ती किंवा संस्था आपल्या उद्देषांमध्ये तेव्हाच यषस्वी होऊ षकतात जेव्हा त्यांच्या विकासात्मक कार्य सुचीत गुणव. त्तेला कोणत्याही बंधनात बांधले नसेल. कारण, गुणवत्ता म्हणजे आकाषाची सिमा, ज्याप्रमाणे आम्ही आकाषाला एखाद्यासोबत बांधू षकत नाही, त्याचप्रमाणे गुणव. त्तेलाही कोणतीच सिमा नसते, इतर संस्थांप्रमाणे रुग्णालयालाही आपल्या ग्राह. कांना जागतीक दर्जाची उत्कृश्टता प्रदान करण्यासाठी आपला दृश्टीकोन संपुर ्ण गुणवत्ता व्यवस्थापनावर केंद्रित करण्याची गरज आहे. आजच्या माहिती आणि तंत्रज्ञानाच्या युगात, जिथे माहिती व्यवस्थापनाने विषिश्ट महत्वाचे स्थान मिळविले आहे, तिथेच रुग्णालयीन सेवेच्या क्षेत्रातही संपूर्ण गुणवत्ता व्यवस्थापनावर भर देण्याची गरज आहे.

2 व्यवस्थापन सूचना प्रणाली :
आज अनेक संस्थामध्यै प्रणालीचा उपयोग धोरणात्मक निर्णय, वेळेची बचत, पैषाची बचत, तसेच नविन योजना आणि परियोजनांच्या कार्यान्वयनासाठी होत असल्याचे दिसून येते. रुग्णालयाची गुणवत्ता वाढविण्याच्या दृश्टीने बहुतेक रुग्णालयामध्ये या प्रणालीचा उपयोग होतांना दिसून येतो. रुग्णालयाच्या कार्यप्रणालीत ही प्रणाली अंत. र्भत झाल्यामुळे रुग्णालयाला मोठया प्रमाणात फायदा झाल्याचे लक्षात येते. रुग्णालय योजनांच्या सूत्रीकरणापासून त्याचे काल प्रबंधन, कार्यप्रबंधन, पैषाची बचत आणि कार्यान्वयनापर्यंत व्यवस्थापन सूचना प्रणाली एक महत्वपूर्ण भूमिका बजावत असल्याचे लक्षात येते. या प्रणालीत माहिती व तंत्रज्ञानाच्या क्षेत्रात झालेल्या नवीनतम विकासाने मोलाची भर घातली आहे. या प्रक्रियेमुळे व्यवस्थापन सूचना प्रणाली अधिक प्रगत आणि प्रभावी झालेली आहे.

3 सामग्री व्यवस्थापन :
सामग्री व्यवस्थापन

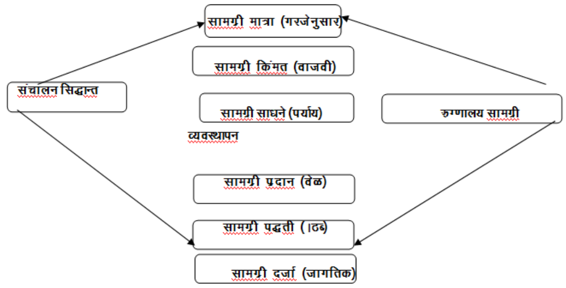

वरील तक्त्यावरुन असे लक्षात येते की, रुग्णालयास लागणाऱ्या विविध सामग्रीचे देखील योग्य व्यवस्थापन होणे आवष्यक आहे. रुग्णालयास लागणारी सामग्री ही षक्यतोवर गरजेनूसार व वाजवी किंमतीत खरेदी करावयास हवी. त्यासाठी उपलब्ध साधनांचा/पर्यायांचा विचार करण्यात यावा. सामग्री प्रदानाची वेळ, पद्ध ती व सामग्रीचा दर्जा हा निष्चीतच जागतिक असावयास हवा. ज्यामुळे रुग्णांवर योग्य उपचार करता येतील. सामग्री व्यवस्थापकाने याबाबतीत अधिक जाग. ृत असावयास हवे. कारण तंत्रज्ञानात वेळोवेळी बदल होत असल्यामुळे सामग. ्रीमध्ये सुद्धा बदल संभवू षकतात. अषा वेळेस सामग्री व्यवस्थापकाची जबाबदारी निष्चीतच जास्त राहते.

4 टाकाऊ वस्तुचे व्यवस्थापन

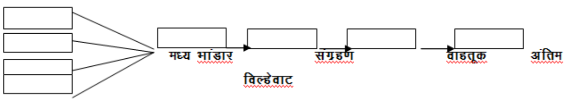

कार्यप्रवाह–रुग्णालय कचरा

रुग्णालयामध्ये विविध विभाग कार्यरत असल्यामुळे प्रत्येक विभागातून विविध प्रकारचा कचरा कार्यप्रक्रियेदरम्यान बाहेर निघत असतो. घरांमधून निघणारा कचरा हा साधारणपणे एक विषिश्ट प्रकारचा असतो. परंतु रुग्णालयामधून कापसाची रुई व चिंध्या, वापरलेली इंजेक्षने, औशधीच्या बाटल्या, सलाईनच्या बाटल्या अषा अनेक प्रकारचा कचरा दररोज निघत असतो. रुग्णालय व्यवस्थापनाने विविध विभागातील हा कचरा एका मध्यभागी जमा करुन तो कचरा संग्रहण विभागाकडे पाठवावा व नंतर योग्य वाहनामध्ये भरुन गावाच्या बाहेर त्याची अंतीम विल्हेवाट लावावी.

5 रुग्णालय सुरक्षा व्यवस्थापन :
कोणतीही आपातकालीन परिस्थिती किंवा नैसर्गिक आपदा इत्यादीचा सामना करण्याच्या दृश्टीने रुग्णालय सुरक्षा व्यवस्थापनाची गरज असल्याचे निर्दषनास येते. भूकंप किंवा तत्सम आपदा लक्षात घेता इमारतीची रचना, भूकंपाचे प्रभाव सहन करणारी असणे आवष्यक आहे. तसे नसल्यास योग्य त्या उपाययोजना करणे गरजेचे आहे नैसर्गिक आपदाच्या वेळी रुग्ण आणि रुग्णालयीन कर्मचारी व वैद्यकीय आणि सहायक वैद्यकीय समूह यांच्या आपातकालीन मार्ग व बाहेर निघण्याची योग्य ती व्यवस्था असणे गरजेचे आहे.

6 रुग्णालय निर्णय प्रक्रिया :

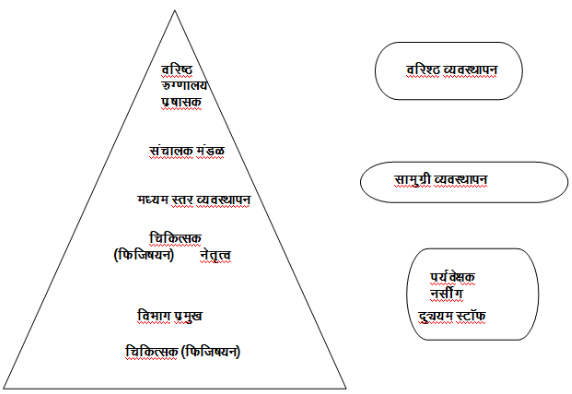

वरील आकृती मध्ये रुग्णालय निर्णय प्रक्रिया व्यवस्थापनासंबंधी माहिती प्रदान करण्यात आली आहे. वरील तक्त्याच्या आधारे असे लक्षात येते की, निर्णय प्रक्रिया व्यवस्थापन त्रिस्तरीय असून उच्च स्तरावरील निर्णय प्रषासक व संचालक मंडळाद्वारे घेण्यात येतात, तसेच मध्यम स्तरावरील निर्णय मुख्य वैद्यकीय चिकित्सकाद्वारे घेण्यात येतात. निम्न स्तरावरील निर्णय विभाग प्रमुखाद्वारे घेण्यात येतात.

7 प्रभावी रुग्णालय व्यवस्थापन :

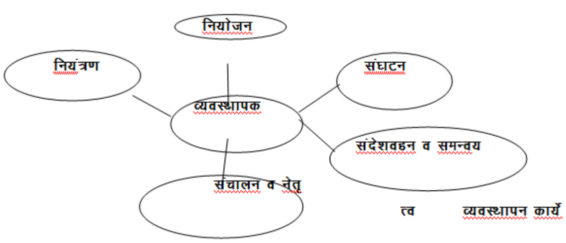

वरील तक्त्यामध्ये व्यवस्थापकाने साधारणपणे कोणती कार्ये करावयास हवी, याचा उल्लेख केलेला आहे.

हेन्री फेयॉल यांच्या मते, "व्यवस्थापन म्हणजे पूर्वानुमान, नियोजन, संघटन, आदेष, समन्वय व नियंत्रण होय." याचा अर्थ कोणतेही कार्य करण्याआधी त्या कार्याचे पूर्वानुमान करावयास हवे, त्यानुसार नियोजन आराखडा बनविण्यात यावा. आराखडा तयार झाल्यानंतर कर्मचारी व सामग्रीचे संघटन करुन त्यांना कार्याचा आदेष देण्यात यावा. फक्त आदेष देवून कार्य पूर्ण होवू षकत नाही तर या सर्व घटकांमध्ये समन्वय असावयास हवा. षेवटी नियंत्रण हे असणे आवष्यक आहे. अषा प्रकारे कार्य करुन घेण्याची जबाबदारी ही अर्थातच व्यवस्थापची असते.

संषोधन पध्दती :
अकोला जिल्ह्यातील एकूण 155 आणि वाषिम जिल्ह्यातील 47 खाजगी रुग्णालयांपैकी 116 रुग्णालयांचा (57 प्रतिषत) ॲलोपॅथिक रुग्णालयांचे अध्ययन करण्यात आले. दैव निदर्षन पद्धतीने नमुना निवड करण्यात आली. अकोला व वाषिम जिल्ह्यातील खाजगी रुग्णालयांमध्ये कार्यरत असणारे डॉक्टर, सहाय्यक डॉक्टर, परिचारिका, सेवक व रुग्ण यांचेकडून प्रष्नावलीद्वारे माहिती गोळा करण्यात आली. संषोधनासाठी सर्वेक्षण पध्दतीचा उपयोग करण्यात आला. हयांतील रुग्णालय व्यवस्थापन व सेवा यांचा अभ्यास हा प्राथमिक व दुय्यम स्त्रोतांमधून प्राप्त झालेल्या माहितीच्या सहाय्याने करण्यात आला. संषोधन कार्यात प्राथमिक आणि दुय्यम स्त्रोत या दोन्हींचा उपयोग करण्यात आला. प्रत्यक्ष माहितीच्या संकलनासाठी मुलाखत तंत्र, प्रष्नावली, निरीक्षण पद्धतींचा उपयोग करण्यात आला.

1. अकोला व वाषिम जिल्हयात अस्तित्वात असलेल्या रुग्णालय व्यवस्थापनाचा अभ्यास करणे.
2. खाजगी रुग्णालयामधील व्यवस्थापन विशयक कार्यांचा अभ्यास करणे.
3. रुग्णालयात आवष्यक असणाऱ्या सामुग्री व्यवस्थापनाचे अध्ययन करणे.
4. रुग्णालयातील टाकाऊ वस्तूंच्या व्यवस्थापनाचे अध्ययन करणे.

विष्लेशण आणि अर्थनिर्वचन :
संषोधनपूर्तीसाठी अकोला व वाषिम जिल्हयातील खाजगी रुग्णालयांमधून संकलित केलेल्या माहितीचे विष्लेशण आणि अर्थनिर्वचन करण्यात आले. तसेच त्यावरुन तालिका तयार करण्यात आलेले आहेत व एकत्रित केलेल्या सामुग्री संकलनावरुन माहितीचे पृथक्करण, निर्वचन, आलेख, विष्लेशण हे तथ्य संकलनाच्या आधारावर करण्यात आले.

तालिका क्र. 1
रुग्णालयाचे मुख्य उद्दिश्ट

	वारंवारीता	प्रतिषत
निदानात्मक व प्रषासकीय	114	98.27
षैक्षणिक व संषोधन	02	1.73
एकूण	116	100.0

अकोला व वाषिम जिल्हयातील खाजगी रुग्णालयांच्या मुख्य उद्दिश्टाची माहिती तालिका क्र. 1 मध्ये नमूद केलेली आहे. रुग्णालयाचे निदानात्मक, प्रषासकीय, षैक्षणिक आणि संषोधन असे अनेक उद्दिश्ट असून प्रत्येकाचे कार्य निर्धारीत असते. निदानात्मक रुग्णालयात रोग्याची रोग तपासणी करुन त्यावर औशध उपचार केले जातात. तसेच, संषोधन रुग्णालयात विविध रोगांच्या संदर्भात संषोधन केल्या जाते. प्रस्तुत संषोधनात रुग्णालयांच्या संदर्भात प्राप्त माहितीवरुन असे आढळून येते की, अकोला व वाषिम जिल्हयात सर्वाधिक 98.27 टक्के निदानात्मक व प्रषासकीय प्रकारची रुग्णालये आहेत. तसेच, केवळ 1.73 टक्के षैक्षणिक व संषोधनात्मक प्रकारची रुग्णालये आहेत.

तालिका क्र. 2
कार्यात्मक उद्दिश्टांची अंमलबजावणी

विवरण	होय	नाही
रूग्णासंबंधी माहितीचे नियोजन	110 (94.84:)	06 (5.16:)
रूग्णालयातील सुरक्षा यंत्रणा	84 (72.41:)	32 (27.59:)
रूग्णालयातील टाकावू वस्तुंचे नियोजन	114 (98.27:)	02 (1.73:)
पुर्ण वेळ व्यवस्थापकाची नेमणुक	87 (75:)	29 (25:)
सहायक कर्मचायांचा निर्णय प्रक्रियेत सहभाग	96 (82.75:)	20 (17.25:)
रूग्णालयातील कामकाजाचे नियोजन	116 (100:)	
सामग्रीसाठी स्वतंत्र खरेदी विभाग	38 (32.75:)	78 (67.25:)
कामामधील योग्य समन्वय	116 (100:)	
रुग्णालय व्यवस्थापनात षासकीय नियंत्रण	99 (85.34:)	17 (14.66:)

प्रस्तुत तालीकेवरून असे निदर्षनास येते की, बहुतांष 94.8 प्रतिषत रूग्णालयांमध्ये रूग्णासंबंधीत माहितीचे नियोजन केल्या जाते. तर 5.16 प्रतिषत रूग्णालयांमध्ये रूग्णासंबंधीत माहितीचे नियोजन केल्या जात नाही.

रूग्णालयाची सुरक्षितता हा एक महत्वपुर्ण घटक आहे. त्याकरीता रूग्णालयात सुरक्षा यंत्रणा कार्यरत करण्यात येते. अकोला व वाषिम जिल्हयातील 72.4 प्रतिषत रूग्णालयात ही यंत्रणा कार्यरत दिसून येते. रूग्णालय आकाराने व कार्याने मोठे

असल्यास अषा रूग्णालयाच्या सुरक्षिततेबाबत रूग्णालयाच्या व्यवस्थापनाने जागरूक असायला हवे.

रूग्णालयातील टाकावू वस्तूंचे योग्य नियोजन व त्याचे विघटन करणे आवष्यक आहे. अकोला व वाषिम जिल्हातील 98.3 प्रतिषत खाजगी रूग्णालयात टाकावू वस्तूंचे नियो. जन केल्या जाते असे दिसून येते.

75.0 प्रतिषत रूग्णालयात पुर्णवेळ व्यवस्थापकाची नेमणूक करण्यात आली असल्याचे दिसून येते. रूग्णालयात पुर्णवेळ व्यवस्थापकाची नेमणूक असणे अत्यंत गरजेचे असते.

82.75 प्रतिषत खाजगी रूग्णालयात सहायक कर्मचा–यांना निर्णय प्रकियेत सहभागी करून घेतल्याचे निदर्षनास येते. रूग्णालयामध्ये घेण्यात येणा–या प्रत्येक निर्णयामध्ये तेथे कार्यरत असणा–या सहकर्मचा–यानां सहभागी करून घेण्यात यावे. त्यामूळे कर्मच. ा–यांना येणा–या अडचणी व्यवस्थापनापर्यत पोहोचण्यास मदत होते.

षत–प्रतिषत खाजगी रूग्णालयात कामाचे नियोजन करण्यात आल्याचे निदर्षनास येते. रूग्णालयातील प्रत्येक कर्मचा–यांचे कामकाज नेमुण दिलेले असते. रूग्णालयातील पि रचारीकेपासून ते रूग्णालयाच्या कर्मचा–यापर्यंत कामकाज निष्चिीत असते. रूग्णालयाचे दैनंदिन कार्य योग्य रीतीने पार पाडण्याकरीता ते वेळेत होणे आवष्यक आहे.

67.25 प्रतिषत खाजगी रूग्णालयामध्ये रूग्णालयास लागणा–या सामग्रीसाठी स्वतंत्र खरेदी विभाग कार्यान्वीत नसल्याचे लक्षात येते. परंतु 32.8 प्रतिषत खाजगी रूग्णालयामध्ये प्रत्येक विभागाकरीता लागणा–या सामग्री खरेदीसाठी स्वतंत्र खरेदी विभाग कार्यान्वीत असल्याचे निदर्षनास येते.

षत–प्रतिषत खाजगी रूग्णालयामध्ये रूग्णालयाचे व्यवस्थापन करतांना योग्य समन्वय साधला गेल्याचे निदर्षनास येते.

85.34 प्रतिषतखाजगी रूग्णालय व्यवस्थापन सरकारकडुन नियंत्रणे अयल्याचे लक्षात येते.

निश्कर्श :

संषोधकाने, प्राप्त माहीतेचे सासणीकरण, पृथःकरण आणि निर्वचन केलेय सूचविण्यात येत आहेत. या संषोधनातील प्राप्त निश्कर्श खालीलप्रमाणे आहेत.

1 अकोला व वाषिम जिल्हातील खाजगी रूग्णालयाचे मुख्य उद्दीश्ट निदानात्मक व प्रषासकीय सेवा उपलब्ध करून देणे हे आहे.
2 94.84 प्रतिषत खाजगी रूग्णालयाद्वारे माहीतीच्या व्यवस्थापनाचे नियोजन केले जाते.
3 72.41 प्रतिषत खाजगी रूग्णालयात सुरक्षा यंत्रणा कार्यरत असल्याचे निदर्षनास केल्या जाते.
4 98.27 प्रतिषत खाजगी रूग्णालयात टाकाऊ वस्तुचे नियोजन केल्या जाते.
5 75 प्रतिषत खाजगी रूग्णालयात पुर्ण वेळ व्यवस्थापकाची नेमणूक करण्यात आल्याचे निदर्षनास येते.
6 82.75 प्रतिषत खाजगी रूग्णालयात सहायक कर्मचा–यांना निर्णय प्रकियेत सहभ. ागी करून घेतल्याचे निदर्षनास येते.
7 षत–प्रतिषत खाजगी रूग्णालयात कामाचे नियोजन करण्यात आल्याचे निदर्षनास येते.
8 67.25 प्रतिषत खाजगी रूग्णालयामध्ये रूग्णालयास लागणा–या सामग्रीसाठी स्वतंत्र खरेदी विभाग कार्यान्वीत नसल्याचे लक्षात येते.
9 षत–प्रतिषत खाजगी रूग्णालयामध्ये रूग्णालयाचे व्यवस्थापन करतांना योग्य समन्वय साधला गेल्याचे निदर्षनास येते.
10 85.34 प्रतिषतखाजगी रूग्णालय व्यवस्थापन सरकारकडुन नियंत्रणे असल्याचे लक्षात येते.

REFERENCES

1 Askarian M, Heidarpoor P, Assadian O; A total quality management approach to healthcare waste management in Namazi Hospital, Iran; Waste Manag. 2010: 30 (11): 2321-6 | 2 Brannigan E.T., Murray E., Where does infection control fit into hospital management structure? Journal of Hospital infection, 2009, 73(4), P 392-396 | 3 Dave, Nalin V Hospital Management, Deep and Deep Publication, New Delhi. | 4 Evans III J.H. Hwang Y. Management control and hospital cost reduction: additional evidence, Journal of Accounting and Public Policy, 2001,20(1), P 73-88 | 5 Griffiths P. Renz A., Hughes J., Impact of organization and management factors on infection control in hospitals: a scoping review, Journal of Hospital Infection,2009 73 (1), P 1-14 | 6 Jha S M Hospial Management Himalaya Publishing House, New Delhi. |